Додаток 1
До наказу від 05.09.2026 №116-од
«Про затвердження плане реагування
на надзвичайні ситуації»

ПЛАН
реагування на надзвичайні ситуації
КЗ «Староприлуцька спеціальна школа» Вінницької обласної Ради

Зміст

Вступ.
Розділ 1. Інформування та оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації.
Розділ 2. Оцінка природного, техногенного та екологічного стану місцевості, де розташований навчальний заклад.
Розділ 3. Оцінка техногенного – екологічної обстановки на території навчального закладу з урахуванням його розташування.
Розділ 4.Рішення щодо організації функціонування системи цивільного захисту навчального закладу.
Розділ 5. Матеріально – технічне забезпечення цивільного захисту.
Розділ 6. Організація управління, зв'язку, оповіщення та взаємодії.

Додатки:

Додаток 1. План заходів у різних режимах функціонування цивільного захисту.
Додаток 2. Надзвичайні ситуації воєнного характеру (порядок дій та правила поведінки)
Додаток 3. Надзвичайні ситуації соціального характеру (порядок дій та правила поведінки)
Додаток 4. Надзвичайні ситуації техногенного характеру (порядок дій та правила поведінки)
Додаток 5. Надзвичайні ситуації природного характеру. (порядок дій та правила поведінки)

Вступ

Даний план розроблено відповідно до вимог:
Кодексу Цивільного захисту України; наказу МОН від 03.09.2009 №814 «Про Положення про Функціональну підсистему "Освіта і наука України" єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру»;
Постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.2013р. №444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у НС»;
Постанови Кабінету Міністрів України від 30.10.2013р. №841 «Про затвердження порядку проведення евакуації в разі загрози виникнення НС»;
Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему ЦЗ».

Основними завданнями плану є забезпечення життя та здоров'я дітей та працівників закладу дошкільної освіти, мінімізація матеріальних і фінансових втрат від впливу надзвичайної ситуації та економічних затрат у період ліквідації їх наслідків.

План визначає порядок дій і відповідальність керівництва невоєнізованих формувань цивільного захисту закладу, основні заходи щодо організації і проведення робіт з попередження та ліквідації НС техногенного і природного походження, узгодження термінів їх виконання, фінансові, матеріальні та інші ресурси, які необхідні для цих заходів і робіт, та їх виконавців.

Координація діяльності сил і засобів, які залучаються до виконання завдань, пов'язаних з безпекою дітей та працівників навчального закладу, забезпеченням їх життєдіяльності під час НС, покладається в межах своєї компетенції на відділ цивільного захисту, мобілізаційної і оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами .

План вводиться в дію керівником закладу Ю.М. Косачем або, за його дорученням, посадовою особою з питань НС цього навчального закладу заступником директора з навчально – виховної роботи Т.К. Шахно.

Підставами для введення Плану в дію є виникнення на території навчального закладу НС техногенного, воєнного, соціального та природничого характеру регіонального, міського або об'єктового рівня.

- пожежа, вибухи, загрози вибухів;
- аварія з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних речовин (далі НХР) поблизу навчального закладу;
- аварія на енергетичних системах;
- аварія на комунальних системах життєзабезпечення;
- аварії на автошляхах;
- епідемії (грип, гострі інфекційні захворювання тощо), які можуть призвести до масових захворювань;
- терористичні прояви
- НС природного характеру (буревії, снігопади, обледеніння тощо);

Залежно від масштабів та особливостей НС, що може виникнути на території навчального закладу або поблизу, за рішенням керівника закладу

може встановлюватися один з нижче названих режимів функціонування органів управління та сил цивільного захисту навчального закладу (відповідно до вимог Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»):

а) Режим повсякденного функціонування.

б) Режим підвищеної готовності - в разі істотного погіршення виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, біологічної (у тому числі бактеріологічної), сейсмічної, гідрогеологічної та гідрометеорологічної обстановки, *за наявності загрози виникнення НС* в районі розташування навчального закладу.

в) Режим надзвичайної ситуації - у разі виникнення та під час ліквідації наслідків НС в навчальному закладі або навколо нього.

г) Режим надзвичайного стану - встановлюється відповідно до вимог Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Основними завданнями органів управління та сил ЦЗ навчального закладу щодо попередження та ліквідації НС вважати:

- своєчасне виявлення передумов аварій та катастроф і ефективне їх усунення;
- підтримання високої готовності формувань ЦЗ, системи оповіщення та зв'язку, оперативне реагування на НС та ліквідація їх наслідків за функціональним принципом, цілеспрямована підготовка формувань ЦЗ до дій за призначенням;
- створення матеріально-технічного резерву для запобігання, ліквідації наслідків імовірних НС та удосконалення чіткого механізму їх використання.

Виконання завдань щодо попередження та ліквідації НС є обов'язковим для всіх працівників та вихованців навчального закладу.

Розділ 1.
Інформування та оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації

Інформація про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, її можливі наслідки подається черговими школи до оперативно – чергової служби державної пожежно – рятувальної частини ДСНС до відповідальних чергових Департаменту гуманітарної політики.

Час проходження інформації з району загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації до оперативно – чергових служб в усній формі становить 5 хвилин, після отримання інформації про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, з подальшим наданням письмового підтвердження протягом години, за допомогою технічних засобів зв'язку та передачі даних.

Розділ 2.
Оцінка природного, техногенного та екологічного стану місцевості, де розташований навчальний заклад

На підставі аналізу ситуації через військове вторгнення росії в Україну та спостережень за геологічною, метеорологічною, епідеміологічною обстановкою, наявності потенційно небезпечних об'єктів (далі ПНО) в районі розташування закладу освіти найбільш вірогідними є НС природного, техногенного та екологічного характеру.

1.1. Надзвичайні ситуації природного характеру:

- землетрус потужністю до 7 балів за шкалою MSK-64 може призвести до часткового пошкодження споруд, комунікацій, ліній енергозабезпечення, нести небезпеку для здоров'я і життя людей;
- шквальні вітри зі швидкістю до 25 м/сек., внаслідок чого в окремих випадках можуть бути пошкоджені покрівлі будівель, повалені дерева, опори та лінії електромереж, через що можливий зрив на певний час руху усіх видів наземного транспорту;
- у зимовий період снігові замети, ожеледь, ожеледиці становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та порушують рух міського транспорту, енергопостачання, дестабілізують життєдіяльність населення;
- епідемії (грип, гострі респіраторні інфекції, туберкульоз), що можуть призвести до масових захворювань;

1.2. Надзвичайні ситуації техногенного характеру:

- Пожежі у навчальному закладі або на об'єктах господарювання, які розташовані поблизу нього.
- Радіаційне забруднення місцевості у разі аварії на АЕС: Хмельницькій (210 км), Ровенській (290 км), Чорнобильській (295км), Південно-Українській (280 км). Одеській (360 км)
- Виникнення аварій на залізничному та автомобільному транспорті при транспортуванні хімічно небезпечних та вибухонебезпечних вантажів в межах населеного пункту.
- Виявлення вибухонебезпечних предметів (бомби, снаряди, міни часів ВВВ), особливо під час проведення будівельних робіт.
- Розлиття ртуті.

1.3. Надзвичайні ситуації соціального характеру:

- Анонімне повідомлення про мінування навчального закладу.
- Теракти**.**

Розділ 3.

Оцінка техногенно-екологічної обстановки на території навчального закладу з урахуванням його розташування

Стисла характеристика навчального закладу

1. Комунальний заклад «Староприлуцька спеціальна школа» Вінницької обласної Ради Вінницького району Вінницької області 21512.
Розрахований на 120 місць.
Організація освітньо - виховного процесу здійснюється в закладі освіти відповідно до основних положень Конституції України, Законів України «Про освіту», Концепції національно- патріотичного виховання дітей та молоді, Положення «Про спеціальну школу», «Про охорону дитинства», Конвенції «Про права дитини», Законів України «Про пожежну безпеку», «Про охорону праці», Про забезпечення санітарно - епідеміологічних норм», Колективної угоди між адміністрацією, профспілковим комітетом та трудовим колективом, Правил внутрішнього трудового розпорядку, Посадових інструкцій та Статуту закладу.

Енергопостачання об' єкту здійснюється від міської енергосистеми,
Водопостачання - централізоване.
Каналізація - на вигріб.
Теплопостачання - власна твердопаливна котельня.
Під'їзди до закладу здійснюються*:* з вулиці Садова. Обладнано тимчасове укриття окремо від приміщень закладу.

Персонал та діти забезпечені такими з***асобами індивідуального захисту*** як протигази та ватно-марлеві пов'язки.

У разі виникнення НС на території навчального закладу може скластися складна ситуація із життєзабезпеченням працюючих та учнів, яка потребує проведення відповідних заходів ЦЗ:

- розвідка меж осередків ураження, зон затоплення, виявлення постраждалих та об'єктів руйнування;
- надання першої медичної допомоги постраждалим; евакуація учасників освітнього процесу із зони НС;
- локалізація осередків ураження;
- проведення аварійно-відновлювальних робіт на комунально-технічних та інших інженерних мережах.

2. ***На організацію та проведення заходів з захисту персоналу і дітей впливають такі фактори:***

1. Недостатня кількість та оснащення власних сил для проведення аварійно-відновлювальних, рятувальних та інших невідкладних робіт.

2. *Висновки із оцінки обстановки для прийняття рішення щодо захисту персоналу і дітей при виникненні НС і режимів захисту, які застосовуються в цих випадках.*

Аналіз особливостей функціонування закладу, подій техногенного та природного походження, що характерні для даної території, дозволяє зробити висновки щодо існування **ризиків** виникнення надзвичайних ситуацій, а саме:
- пожежі;

- аварії на мережах електропостачання, каналізації, водопостачання, теплопостачання,
- природні надзвичайні ситуації (буревії, великі зливи та снігопади, обледеніння, землетруси).

3.1. Пожежі.

Наявність електропостачання у закладі , може призвести до пожежі або вибухів з подальшим горінням. Ці події можуть статись як в обмеженому просторі приміщень так і на відкритих територіях. Конструкції будівель та споруд, можуть зазнати середніх та сильних руйнувань а персонал і діти, що знаходився на території важких опіків та травм. Тому ці події вимагатимуть негайного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, надання потерпілим першої медичної та лікарської допомоги, госпіталізації у опікові центри у взаємодії з державними аварійно - рятувальними службами.

3.2. Хімічне зараження.

- аварії при перевезенні ХНР по автошляхах.

За результатами прогнозу обстановки, при аварії ситуація буде вимагати від керівництва негайного виконання комплексу заходів спрямованого на захист здоров'я та життя персоналу і дітей, шляхом використання засобів колективного захисту (тимчасове укриття)

3.3. Аварії на мережах житло - комунального господарства.

Такі аварії значно впливають на сталість роботи закладу та вимагатимуть від керівництва негайного виконання комплексу заходів щодо усунення НС,

3.4. Урагани, шквали, буревії, смерчі.

Це стихійні лиха, які виникають в будь-яку пору року. Вони відносяться до надзвичайних подій з помірною швидкістю поширення, тому найчастіше вдається оголосити штормове попередження.

Ураганні вітри, які поширюються із швидкістю 30 м/с і більше, можуть нанести місту великих збитків. Можливі травмування, а також окремі випадки загибелі людей, руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення.

В наслідок цієї НС на об'єкті може припинитися подача питної води, замерзають трубопроводи теплопостачання.

В результаті аварії в системі електромереж можуть виникнути пожежі.

3.5. Сильні снігопади і заметілі, ожеледиця.

В результаті сильних снігопадів та заметілі утворюються снігові заметілі, які можуть зупинити рух транспорту, приводить до різкого порушення режиму роботи промислових підприємств, спричинити порив проводів ЛЕП, що може викликати:

- пожежі, вибухи на промислових підприємствах та загибель людей;
- частково порушити систему управління та зв'язку;
- припинення подачі питної води.

Снігопади та завірюхи можуть виникати - в січні-лютому місяці.

3.6. Землетруси

Землетруси - грізне стихійне лихо природного характеру. Підземні поштовхи у земній корі чи верхній частині мантії, що викликають коливання земної поверхні, спричиняють деформацію земної кори та деформування чи руйнування інженерних споруд, будівельних конструкцій

будинків, руйнування на потенційно-небезпечних об'єктах, порушення системи управління та зв'язку, пошкодження опор та ліній електромереж.

Зруйнувань будинків, інженерних споруд, ліній електромереж і зв'язку, систем життєзабезпечення у великих масштабах не передбачається.

Розділ 4.

Рішення щодо організації функціонування системи цивільного захисту навчального закладу

3.1. Режим повсякденного функціонування.

Навчальний заклад здійснює свою діяльність відповідно до затверджених річного плану, робочого навчального плану, чинних навчальних програм та інших керівних документів.

Забезпечується підготовка з ЦЗ керівного складу навчального закладу, невоєнізованих формувань, працівників та вихованців за відповідними програмами.

Підготовка з питань ЦЗ щороку завершується проведенням спеціальних навчань, тренувань та «Тижня безпеки дитини» як підсумкового заходу практичної перевірки рівня набутих вихованцями знань та вмінь з питань ЦЗ.

Адміністрацією навчального закладу створюються і поновлюються матеріальні резерви для запобігання і реагування на НС, а також ліквідації їх наслідків, виконання невідкладних робіт.

3.2. Режим підвищеної готовності.

Інформацію про загрозу та виникнення НС техногенного та природного характеру, в осередку якої може опинитися навчальний заклад, керівництво може отримати через повідомлення територіального управління з питань НС, а також по телебаченню та радіомережі (перед ним централізовано подається сигнал **«Увага всім!»** через вмикання сирен та подачі звукових сигналів).

Після отримання інформації про загрозу виникнення НС керівництво має:

- провести збір керівного складу та організувати чергування відповідальних осіб;
- уточнити порядок оповіщення та інформування учасників освітнього процесу;
- уточнити порядок дій учасників освітнього процесу у разі виникнення НС;
- організувати отримання від Департаменту гуманітарної політики та відділу з питань НС, мобілізаційної і оборонної роботи та режиму секретності інформації про наявну ситуацію і характер можливої НС;
- уточнити розрахунки щодо захисту учасників освітнього процесу;
- уточнити порядок управління та взаємодії у разі виникнення НС;
- підготувати захисну споруди (тимчасове укриття) для прийняття працівників та вихованців, організувати радіаційне і хімічне спостереження та інші заходи щодо підвищення стійкості роботи навчального закладу та недопущення необґрунтованих збитків у разі виникнення НС.

У навчальному закладі:

- посилюється спостереження і контроль за ситуацією на об’єкті та

прилеглих до нього територій;

- формується комісія для виявлення причин погіршення обстановки безпосередньо в районі можливого виникнення НС;
- приводяться у стан підвищеної готовності наявні сили і засоби реагування на НС, уточнюються плани їх дій та, у разі потреби, вони направляються в район (осередок) загрози виникнення НС.

3.3. Режим надзвичайної ситуації

У випадку виникнення НС:

- подається (дублюється) сигнал **«Увага всім!»**, у повному обсязі інформуються учасники освітнього процесу про НС;
- вживаються заходи щодо захисту учасників освітнього процесу, матеріальних цінностей та території навчального закладу (радіаційний, хімічний, медичний захист, розосередження та евакуація, рятувальні та інші невідкладні роботи);
- організовуються роботи щодо локалізації або ліквідації НС із залученням необхідних позаштатних сил і засобів;
- здійснюється постійний контроль за станом довкілля на території, що зазнала впливу наслідків НС;
- інформується відповідний орган освіти щодо рівня НС та вжиті заходи, пов'язані з реагуванням на цю ситуацію у навчальному закладі.

У разі виникнення НС в навчальному закладі начальник ЦЗ (керівник)

- особисто доповідає про факт НС в Департамент гуманітарної політики;
- погоджує з ними послідовність ліквідації наслідків НС та вводить у дію «План дій щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації»;
- повідомляє черговим службам ДСНС у робочий час;
- у не робочий час – черговий по навчальному закладу (сторож) доповідає директору школи.

У разі виникнення об'єктових НС, які обмежуються кордонами навчального закладу (осередків пожежі, хімічного зараження, особливо небезпечної чи токсикологічної інфекцій, виявлення неврахованих джерел іонізуючого випромінювання та вибухонебезпечних предметів) директор закладу повідомляє черговим службам , відповідним органам з питань НС та освіти за тел. :

- протипожежній службі, тел.: 101;
- медичній службі, тел.: 103 ; доповідає:
- відділ з питань НС, мобілізаційної і оборонної роботи та режиму секретності, тел.: 59 - 51 - 45;
- Департаменту гуманітарної політики.

Оповіщення вихованців та постійного складу закладу здійснюється за допомогою протипожежної сигналізації .

З отриманням інформації про загрозу та виникнення НС спеціально призначеній особі з питань НС навчального закладу необхідно:

- з'ясувати характер, оцінити масштаб та зробити прогноз розвитку НС, визначити її рівень;
- доповісти начальнику ЦЗ навчального закладу про ситуацію, що склалася на місці загрози чи виникнення НС;

- визначити обсяги першочергових і наступних заходів, надати пропозиції щодо залучення сил і засобів, здійснити організацію робіт, контроль за своєчасним виконанням запропонованих заходів, готувати звітні документи для доповіді начальнику ЦЗ навчального закладу.

У режимі надзвичайного стану вживаються передбачені законом України «Про надзвичайний стан» заходи:

- забезпечення стійкого функціонування закладу, першочергового життєзабезпечення учасників освітнього процесу;
- здійснення безперервного контролю за станом довкілля у районі надзвичайного стану;
- посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність навчально-виховного процесу;
- звіту про розвиток НС вищим органам управління та здійснення оповіщення (інформування) учасників освітнього процесу.

3.4. Організація медичного захисту і евакуації

Організація медичного захисту

Медичний захист, забезпечення, обслуговування та санітарно-епідеміологічний нагляд організовуються з метою надання першої медичної допомоги постраждалим, їх евакуації у безпечний район (місце) та запобігання інфекційним захворюванням.

Санітарно-профілактичні, протиепідемічні та санітарно-гігієнічні заходи проводяться відповідно до вказівок медичної служби міста персоналом медпункту, в резерві якого є засоби надання невідкладної медичної допомоги (перев'язувальний матеріал, шини, джгути, знеболювальні засоби та антибіотики).

Надання першої медичної допомоги здійснюється в порядку само- та взаємодопомоги із залученням штатних працівників медпункту

Доставка уражених до лікувальних закладів здійснюється бригадами швидкої медичної допомоги, тел.: 101

Обстеження приміщень, продуктів харчування та води з метою виявлення забруднення та інші санітарно-протиепідемічні заходи проводяться за вказівкою органів санітарно-епідеміологічного нагляду.

Організація евакуації

Евакуація планується на випадок надзвичайної ситуації, що загрожує життю та здоров'ю працівників та учнів.

Організація евакуації у безпечні райони здійснюється групами вихованців по групам під керівництвом вихователів за допомогою автотранспорту (за наявності транспортних засобів, що надаються навчальному закладу), або пішим порядком.

У разі зараження місцевості хімічними, радіоактивними речовинами застосовуються протигази, ватно-марлеві пов'язки та підручні засоби (хустки, шарфи та ін.) для захисту органів дихання.

На маршруті виведення дитячих груп виставляються пости регулювання напрямку руху.

З отриманням сигналу про проведення евакуації за розпорядженням директора закладу припиняються всі режимні моменти життєдіяльності дітей, дітей під керівництвом вихователів негайно виводять у безпечний район (або

переводять на верхні поверхи).

При виникненні НС для укриття учасників освітнього процесу використовуються захисна споруда - тимчасове укриття.

Розділ 5.

Матеріально-технічне забезпечення цивільного захисту

Матеріально-технічне забезпечення ЦЗ закладу здійснюється відповідно до заявок до Департаменту гуманітарної політики за рахунок коштів, призначених на утримання закладу.

Заявки складаються згідно з планом розвитку та удосконалення ЦЗ навчального закладу на поточний рік, у якому передбачаються відповідні заходи по ЦЗ:

- попередження виникнення НС;
- захист учасників освітнього процесу;
- організація життєзабезпечення;
- проведення невідкладних робіт;
- удосконалення навчальної матеріально-технічної бази та пропаганда ЦЗ.

Розділ 6.

Організація управління, зв'язку, оповіщення та взаємодії

Управління заходами та діями формувань ЦЗ у разі загрози та виникнення НС здійснюється з робочого місця начальника ЦЗ з використанням телефонного зв'язку.

З отриманням повідомлення про загрозу виникнення НС необхідно:

- здійснити оповіщення та збір керівного складу (через керівника ланки оповіщення), через чергового в неробочий час відповідно схеми оповіщення;
- перевірити зв'язок з відділом з питань НС, мобілізаційної і оборонної роботи та режиму секретності
- організувати цілодобове чергування відповідальних осіб з числа керівного складу відповідно до режимів функціонування ЄДС.

Уточнити:

- порядок управління та взаємодії при виникненні НС;
- порядок захисту учасників освітнього процесу;
- ступінь готовності невоєнізованих формувань;
- обсяги та порядок забезпечення заходів та дій сил ЦЗ закладу;
- порядок проведення евакуації учасників освітнього процесу.

З отриманням повідомлення про виникнення НС виконати:

- оповіщення і збір керівного складу та дітей;
- вжити заходи щодо їх захисту;
- організувати проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;
- ввести цілодобове чергування осіб з числа керівного складу закладу;
- встановити зв'язок та організувати взаємодію з відділом з питань НС, мобілізаційної і оборонної роботи та режиму секретності

Подання донесень (доповідей) у вищестоящі органи ЦЗ:

- при виникненні НС - негайно;

- під час усунення наслідків НС - через кожні 2 години.

Додаток 1.

План заходів у різних режимах функціонування цивільного захисту.

№з/п	Найменування заходів та їх короткий зміст	Хто виконує	Тривалість
1. У режимі повсякденної діяльності			
1.	Здійснення діяльності навчального закладу відповідно до Статуту, річного плану роботи, діючих навчальних програм, інших керівних документів.	Адміністрація, педагоги	Постійно
2.	Підготовка особового складу спец ланок за відповідними програмами	ВО з питань ЦЗ	Згідно наказу по школі
3.	Підготовка постійного складу за відповідними програмами	Директор школи	
4.	Підготовка учнів з питань НС та ЦЗ	Вчителі	Раз у квартал
5.	Створення постійного резерву матеріальних засобів для попередження та ліквідації наслідків НС	ЗДГР	Щорічно
2. У режимі підвищеної готовності			
1.	Оповіщення на збір керівного складу, командирів невоєнізованих формувань, доведення обстановки і постановка завдань.	Директор школи ВО з питань ЦЗ	Ч+20 хв.
2.	Організація чергування відповідальних осіб у навчальному закладі.	ВО з питань ЦЗ	Ч+30 хв.
3.	Уточнення порядку оповіщення та інформування працівників навчального закладу	ВО з питань ЦЗ	Ч+10 хв.
4.	Уточнення порядку дій працівників навчального закладу	Директор школи	Ч+20 хв.
5.	Налагодження зв’язку із відділом з питань НС. ЦЗ.	ВО з питань ЦЗ	Ч+20 хв.
6.	Організація радіаційного та хімічного спостереження	ВО з питань ЦЗ	Ч+30хв.

7.	Уточнення розрахунків щодо захисту працівників навчального закладу.	ВО з питань ЦЗ	Ч+10хв.
8.	Приведення у готовність до евакуації, невоєнізованих формувань.	ВО з питань ЦЗ	Ч+3 год.
9.	Підготовка захисної споруди для прийому людей.	ВО з питань ЦЗ	Ч+7 год.
10.	Інформування Департаменту ГП про загрозу НС.	ВО з питань ЦЗ	Ч+10 хв.
3. У режимі надзвичайної ситуації (надзвичайного стану)			
1.	Подати (продублювати) сигнал «Увага всім!» та голосом проінформувати працівників навчального закладу про виникнення НС.	Директор школи	Ч+20 хв.
2.	Зібрати керівний склад та ввести цілодобовий режим роботи.	Директор школи	Ч+20 хв.
3.	Вжити заходів щодо захисту учнів , працівників закладу та матеріальних цінностей навчального закладу.	Директор школи	Ч+20 хв.
	а) при виникненні воєнної загрози:		
	- переведення керівного складу на цілодобовий режим;	Директор школи	Ч+2 год.
	- приведення в повну готовність системи управління, зв’язку та оповіщення	ЗДГР	Ч+2,5 год.
	- приведення в повну готовність всіх підвалів та напівпідвальних приміщень;	ЗДГР	Ч+12 год.
	- проведення протипожежних заходів;	ЗДГР	Ч+8 год.
	- посилення охорони громадського порядку та пропускного режиму;	ЗДГР	Ч+3 год.
	б) при виникненні аварії з радіоактивними речовинами:		
	- організувати дозиметричний	Штаб з	Ч+6 год.

	контроль;	ліквідації НС	
	- провести санітарно – гігієнічні та лікувально – профілактичні заходи;	Штаб з ліквідації НС	Ч+6год.
	- провести евакуаційні заходи щодо працівників та учнів закладу з району забруднення;	Штаб з ліквідації НС	Ч+10 год.
в) при вивченні аварії з хімічними речовинами:			
	- організувати видачу ЗІЗ учням та працівникам закладу;	Штаб з ліквідації НС	Ч+8 год.
	- організувати медичний захист учнів та працівників закладу;	Штаб з ліквідації НС	Ч+2 год.
	- організувати евакуацію учнів і працівників закладу із зони зараження.	Штаб з ліквідації НС	Ч+2 год.
г)у разі виникнення пожежі			
	- евакуювати учнів і працівників згідно зі схемою евакуації у безпечне місце;	Штаб з ліквідації НС	Ч+20 хв.
	- організувати винесення майна та його надійну охорону;	ЗДГР	Ч+40 хв.
	- організувати гасіння пожежі первинними засобами пожежогасіння.	Штаб з ліквідації НС,ланка пожежогасіння	негайно
д) у разі розлиття ртуті, забруднення її парами:			
	- негайно повідомити відділ з питань НС, ДГП та СЕС;	Директор школи	негайно
	- вивести учнів із забрудненого приміщення і заборонити вхід до нього, відчинити вікна;	ВО з питань ЦЗ	Ч +10 хв.
	- провести механічне збирання ртуті;	ВО з питань ЦЗ	
	- організувати демеркурацію та санітарний контроль за її проведенням	Представники СЕС, аварійно – рятувальна служба	

с) при ураганах, шквалах, снігових заметах			
	- організувати запобіжні заходи, спрямовані на підготовку будівлі навчального закладу (щільно зачинити двері, вікна, горища, прибрати предмети, що можуть травмувати людей);	Директор школи ЗДГР	
	- надати допомогу потерпілим внаслідок стихійного лиха;	Штаб з ліквідації НС	
	- ліквідувати наслідки аварійної ситуації	Штаб з ліквідації НС	
4.	Організувати роботи, спрямовані на локалізацію або ліквідацію НС, із залученням невоєнізованих формувань та працівників навчального закладу	Штаб з ліквідації НС	
5.	Здійснювати постійний контроль за станом довкілля на території навчального закладу, що зазнала впливу наслідків НС	Штаб з ліквідації НС	
6.	Інформувати департамент гуманітарної про вжиті заходи, пов'язані з реагуванням на НС політики	Штаб з ліквідації НС	

***Додаток 2** до*
Плану реагування
на надзвичайні ситуації

Надзвичайні ситуації воєнного характеру (порядок дій та правила поведінки)

1. **Дії в умовах надзвичайних ситуацій воєнного стану.**

При першій можливості покиньте разом із сім'єю небезпечну зону. У разі неможливості виїхати особисто, відправити дітей і родичів похилого віку до родичів, знайомих. Необхідно взяти із собою всі документи, коштовні речі і цінні папери. Підготовку до можливого перебування у зоні надзвичайної ситуації доцільно починати завчасно. Необхідно підготувати "екстрену валізку" з речами, які можуть знадобитись при знаходженні у зоні НС або при евакуації у безпечні райони.

Підготовка оселі:

- нанести захисні смуги зі скочу (паперу, тканини) на віконне скло для підвищення його стійкості до вибухової хвилі та зменшення кількості уламків і уникнення травмування у разі його пошкодження;
- по можливості обладнайте укриття у підвалі, захистіть його мішками з

піском, передбачте наявність аварійного виходу;
- при наявності земельної ділянки обладнайте укриття на такій відстані від будинку, яка більше його висоти;
- забезпечте оселю запасами питної та технічної води;
- зробіть запас продуктів тривалого зберігання;
- додатково укомплектуйте домашню аптечку засобами надання першої медичної допомоги;
- підготуйте (закупіть) засоби первинного пожежогасіння;
- підготуйте ліхтарики (комплекти запасних елементів живлення), гасові лампи та свічки на випадок відключення енергопостачання;
- підготуйте (закупіть) прилади (примус) для приготування їжі у разі відсутності газу і електропостачання;
- підготуйте необхідні речі та документи на випадок термінової евакуації або переходу до захисних споруд цивільної оборони або інших сховищ (підвалів, погребів тощо);
- особистий транспорт тримайте у справному стані із запасом палива для виїзду з небезпечного району;
- при наближенні зимового періоду необхідно продумати питання щодо обігріву оселі у випадку відключення централізованого опалення.

Правила поведінки в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру
Необхідно:
- зберігати особистий спокій, не реагувати на провокації;
- не сповіщати про свої майбутні дії (плани) малознайомих людей, а також знайомих з ненадійною репутацією;
- завжди мати при собі документ (паспорт), що засвідчує особу, відомості про групу крові свою та близьких родичів, можливі проблеми зі здоров'ям (алергію на медичні препарати тощо);
- знати місце розташування захисних споруд цивільної оборони поблизу місця проживання, роботи, у місцях частого відвідування (магазини, базар, дорога до роботи, медичні заклади тощо). Без необхідності намагатися якнайменше знаходитись поза місцем проживання, роботи та у малознайомих місцях;
- при виході із приміщень, пересуванні сходинами багатоповерхівок або до споруди цивільної оборони (сховища) дотримуватись правила правої руки (як при русі автомобільного транспорту) з метою уникнення тисняви. Пропускати вперед та надавати допомогу жінкам, дітям, літнім людям та інвалідам, що значно скоротить терміни зайняття укриття;
- уникати місць скупчення людей;
- не вступати у суперечки з незнайомими людьми, уникати можливих провокацій;
- у разі отримання будь-якої інформації від органів державної влади про можливу небезпеку або заходи щодо підвищення безпеки передати її іншим людям (за місцем проживання, роботи тощо);
- при появі озброєних людей, військової техніки, заворушень негайно покинути цей район;
- посилити увагу і за можливості також залишити цей район у разі появи засобів масової інформації сторони-агресора;
- про людей, які не орієнтуються на місцевості, розмовляють з акцентом,

мають нехарактерну зовнішність, здійснюють протиправні і провокативні дії, здійснюють незрозумілу роботу, тощо, – негайно поінформувати органи правопорядку, місцеву владу, військових;
- у разі потрапляння у район обстрілу – сховатись у найближчу захисну споруду цивільної оборони, сховище (укриття). У разі відсутності пристосованих сховищ, для укриття використовувати нерівності рельєфу (канави, окопи, заглиблення від вибухів тощо). У разі раптового обстрілу та відсутності поблизу споруд цивільного захисту, сховища і укриття − ляжте на землю головою в бік, протилежний вибухам. Голову слід прикрити руками (за наявності для прикриття голови використовувати валізу або інші речі). Не виходьте з укриття до кінця обстрілу;
- надавати першу допомогу іншим людям у разі їх поранення. Визвати швидку допомогу, представників ДСНС України, органів правопорядку, за необхідності – військових;
- у разі, якщо ви стали свідком поранення або смерті людей, протиправних до них дій (арешт, викрадення, побиття тощо), слід постаратися з'ясувати та зберегти якнайбільше інформації про них та обставини події для надання допомоги, пошуку, встановлення особи тощо. Необхідно пам'ятати, що ви самі або близькі вам люди, також можуть опинитись у скрутному становищі і будуть потребувати допомоги.

Не рекомендується:
- підходити до вікон, якщо почуєте постріли;
- спостерігати за ходом бойових дій;
- стояти чи перебігати під обстрілом;
- конфліктувати з озброєними людьми;
- носити армійську форму або камуфльований одяг;
- демонструвати зброю або предмети, схожі на неї;
- підбирати покинуті зброю та боєприпаси.

При виявленні вибухонебезпечних предметів забороняється:
- перекладати, перекочувати з одного місця на інше;
- збирати і зберігати, нагрівати і ударяти;
- намагатися розряджати і розбирати;
- виготовляти різні предмети;
- використовувати заряди для розведення вогню і освітлення;
- приносити в приміщення, закопувати в землю, кидати в колодязь чи річку.

Виявивши вибухонебезпечні предмети, вживайте заходів з їх означення, огородження і охороні знайдених предметів на місці виявлення. Негайно повідомте про це територіальні органи ДСНС та МВС за телефоном "101" та "102".

"Екстрена валіза"

Екстрена валіза, як правило, являє собою міцний і зручний рюкзак від 25 літрів і більше, що містить необхідний індивідуальний мінімум одягу, предметів гігієни, медикаментів, інструментів, засобів індивідуального захисту та продуктів харчування. Всі речі повинні бути новими (періодично поновлюваними) і не використовуватись у повсякденному житті. Екстрена валіза призначена для максимально швидкої евакуації із зони надзвичайної

події – землетрусу, повені, пожежі, у разі загостреної криміногенної обстановки, епіцентру військових дій і т.д. Вантаж у рюкзаку треба укладати рівномірно. Добре мати рюкзак з “підвалом” (нижнім клапаном).

У рюкзак рекомендується покласти наступне:
- копії важливих документів в поліетиленовій упаковці. Заздалегідь зробіть копії всіх важливих документів − паспорта, автомобільних прав, документів на нерухомість, автомобіль і т.д. Документи треба укладати так, щоб у разі необхідності їх можна було швидко дістати. У деяких джерелах рекомендують серед документів тримати кілька фотографій рідних і близьких;
- кредитні картки та готівку. Нехай у вас буде невеликий запас грошей;
- дублікати ключів від будинку і машини;
- карту місцевості, а також інформацію про спосіб зв'язку і умовлене місце зустрічі вашої родини;
- засоби зв'язку та інформації (невеликий радіоприймач з можливістю прийому в УКХ і БМ діапазоні) та елементи живлення до радіоприймача (якщо потрібні);
- ліхтарик (краще кілька) і запасні елементи живлення до нього, сірники (бажано туристичні), запальничку, свічки;
- компас, годинник (перевагу віддавайте водонепроникним);
- багатофункціональний інструмент, що включає лезо ножа, шило, пилку, викрутку, ножиці тощо;
- ніж, сокиру, сигнальні засоби (свисток, фальшфеєр і т.д.);
- декілька пакетів для сміття об'ємом 120 літрів. Може замінити намет або тент, якщо розрізати;
- рулон широкого скотчу;
- упаковку презервативів. Презерватив, за необхідності, може використовуватись для захисту від вологи сірників та запальничок, у якості джгута для зупинки кровотечі, надійного закупорювання ємкостей від комах та піску, перенесення води;
- шнур синтетичний 4-5 мм, близько 20 м;
- блокнот і олівець;
- нитки та голки;
- аптечку першої допомоги. До складу аптечки обов’язково повинні входити: бинти, лейкопластир, вата, йод, активоване вугілля (інтоксикація), парацетамол (жарознижувальний), пенталгін (знеболююче), супрастин (алергія), иммодиум (діарея), фталазол (шлункова інфекція), альбуцид (краплі для очей), жгут, шприци тощо; ліки що ви приймаєте (мінімум на тиждень) з описом способу застосування та дози; рецепти; прізвища та мобільні телефони ваших лікарів (слідкуйте за терміном придатності ліків);
- одяг: комплект нижньої білизни (2 пари), шкарпетки бавовняні (2 пари) і вовняні, запасні штани, сорочку або кофту, плащ-дощовик, в'язану шапочку, рукавички, шарф (може знадобитися в найнесподіваніших ситуаціях), зручне, надійне взуття;
- мініпалатку, поліуретановий килимок, спальник (якщо дозволяє місце);
- засоби гігієни: зубну щітку і зубну пасту, невеликий шматок мила, рушник (є такі в упаковці пресовані), туалетний папір, кілька упаковок одноразових

сухих та вологих серветок, кілька носових хусток, засоби інтимної гігієни, бритву, манікюрний набір;
- приналежності для дітей (якщо необхідні);
- посуд (краще металевий): казанок, флягу, ложку, кружку;
- запас їжі на кілька днів – все, що можна їсти без попередньої обробки і не займає багато місця, довго зберігається (не швидкопсувні), на приклад: висококалорійні солодощі (чорний шоколад (з горіхами), жменю льодяників), набір продуктів (тушонка, галети, суп-пакети, м'ясні та рибні консерви), якщо дозволяє місце – крупа перлова, гречана, рис довгозерний, макарони, вермішель, сухі овочеві напівфабрикати, горілка, спирт питний;
- запас питної води на 1-2 дні, який треба періодично оновлювати (вода не повинна бути застояною).

У літніх людей, інвалідів та дітей є особливі потреби. За необхідності, цей список доповнюється і коригується. Із практики, загальна вага “Екстреної валізи” не повинна перевищувати 50 кілограмів.

Додаток 3 до
Плану реагування
на надзвичайні ситуації

Надзвичайні ситуації соціального характеру (порядок дій та правила поведінки)

1. Виявлення вибухонебезпечних предметів.

Вибухонебезпечні предмети становлять смертельну загрозу. Найбільш розповсюджені з них: різні види протипіхотних мін, мінометні та протитанкові міни, артилерійські та танкові снаряди, різні види ручних гранат тощо.

У разі знаходження вибухонебезпечного пристрою ЗАБОРОНЕНО:

- наближатися до предмета;
- пересувати його або брати до рук;
- розряджати, кидати, вдаряти по ньому;
- розпалювати поряд багаття або кидати до нього предмет;
- приносити предмет додому.

Є декілька ознак, що дозволяють припустити, що маємо справу з вибуховим пристроєм. Слід звертати увагу на:

- припарковані біля будівель автомашини, власник яких невідомий або державні номери якої не знайомі мешканцям, а також коли автомобіль давно непорушно припаркований;
- наявність у знайденому механізмі антени або приєднаних до нього дротів;

- звуки, що лунають від предмету (цокання годинника, сигнали через певний проміжок часу), мигтіння індикаторної лампочки;
- наявність джерел живлення на механізмі або поряд з ним (батарейки, акумулятори тощо);
- наявність розтяжки дротів або дротів, що тягнуться від механізму на велику відстань.

У разі знаходження вибухонебезпечного пристрою:

1. Не підходити до предмету, не торкатися і не пересувати його, не допускати до знахідки інших людей;
2. Припинити всі види робіт в районі виявлення вибухонебезпечного предмету.
3. Не користуватися засобами радіозв'язку, мобільними телефонами (вони можуть спровокувати вибух).

Необхідно негайно повідомити поліцію тел. 102, державну службу з надзвичайних ситуацій тел. 101, 22-52-05.

Основні заходи щодо запобігання можливого терористичного акту:

- не торкайте у вагоні поїзда, під'їзді або на вулиці нічийні пакети (сумки), не підпускайте до них інших. Повідомите про знахідку співробітника поліції;
- у присутності терористів не виказуйте своє невдоволення, утримаєтеся від різких рухів;
- при погрозі застосування терористами зброї лягайте на живіт, захищаючи голову руками, подалі від вікон, засклених дверей, проходів, сходів;
- використайте будь-яку можливість для порятунку;
- якщо відбувся вибух – вживайте заходів щодо недопущення пожежі та паніки, надайте домедичну допомогу постраждалим;
- намагайтеся запам'ятати прикмети підозрілих людей і повідомте їх прибулим співробітникам спецслужб.

Дії під час перестрілки:

- якщо стрілянина застала вас на вулиці, відразу ж лягайте й озирніться, виберіть найближче укриття й проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст. Укриттям можуть служити виступи будинків, пам'ятники, бетонні стовпи або бордюри, канави. Пам'ятайте, що автомобіль – не найкращий захист, тому що його метал тонкий, а пальне – вибухонебезпечне. За першої нагоди сховайтеся у під'їзді будинку, підземному переході, дочекайтеся закінчення перестрілки;
- проводьте заходи для порятунку дітей, за необхідності прикрийте їх своїм тілом. За можливості повідомте про інцидент співробітників поліції;
- якщо в ході перестрілки ви перебуваєте у будинку – укрийтеся у ванній кімнаті й ляжте на підлогу, тому що перебувати у кімнаті небезпечно через можливість рикошету. Перебуваючи в укритті, стежте за можливим початком пожежі. Якщо пожежа почалася, а стрілянина не припинилася, залиште квартиру й сховайтеся в під'їзді, далі від вікон.

Дії у випадку захоплення літака (автобуса):

- якщо Ви виявилися в захопленому літаку (автобусі), не привертайте до себе уваги терористів. Огляньте салон, визначте місця можливого укриття на випадок стрілянини;

- заспокойтеся, спробуйте відволіктися від того, що відбувається;
- зніміть ювелірні прикраси;
- не дивіться в очі терористам, не пересувайтеся по салону та не відкривайте сумки без їхнього дозволу;
- не реагуйте на провокаційну або зухвалу поведінку;
- якщо представники влади почнуть спробу штурму – лягайте на підлогу між кріслами й залишайтеся там до закінчення штурму;
- після звільнення – негайно залиште літак (автобус), тому що не виключена можливість його замінування терористами й вибуху парів бензину.

Якщо ви стали жертвою телефонного терориста:

- зателефонуйте з іншого телефону (мобільного, від сусідів) на вузол зв`язку і скажіть причину дзвінка, своє прізвище, адресу та номер свого телефону;
- намагайтесь затягнути розмову та записати її на диктофон чи дайте послухати свідкам (сусідам);
- одночасно, з розмовою і записом на диктофон, друга людина телефонує з іншого телефону на вузол зв`язку, а потім в поліцію за телефоном 102 для термінового затримання того, хто телефонував.

Додаток 4 до
Плану реагування
на надзвичайні ситуації

Надзвичайні ситуації техногенного характеру (порядок дій та правила поведінки)

1. Дії у разі раптового виникнення радіаційної небезпеки.

- залишатися або негайно укритися в приміщенні(стіни дерев’яного будинку ослаблюють іонізуюче випромінювання у 2 рази, а цегляного – у 10 разів, заглиблені сховища з дерев’яним покриттям у 7 разів, з цегляним або бетонним у 40-100 разів), укрити в приміщеннях домашніх тварин;

- вжити заходи захисту від проникнення у приміщення радіоактивних речовин з повітря: щільно закрити кватирки, загерметизувати рами, двері, вентиляційні отвори, димоходи;
- підготувати засоби індивідуального захисту органів дихання (протигаз, респіратор, маска, ватно-марлева пов'язка) та шкіри (ЗЗК, Л1, гумова або поліетиленова плащ- накидка, чоботи);
- зробити кількаденні запаси питної води та продуктів харчування: набрати воду в закриті ємності, підготувати простіші засоби санітарного визначення, перекрити крани, продукти загорнути в плівку та покласти до холодильника або шафи;
- уважно слухати повідомлення органів влади щодо прогнозу розвитку аварії, подальших дій, евакуації.

Підготовка до можливої евакуації:
- уточнити час початку евакуації, попередити сусідів, допомогти дітям, інвалідам та людям похилого віку (їх мають евакуювати в першу чергу);

- підготувати та щільно упакувати документи, гроші, предмети першої необхідності, ліки, коштовності, мінімум білизни та одягу (1-2 зміни), наявний запас консервованих харчів (у тому числі молоко для дітей на 2-3 дні) та скласти їх в приміщенні, найбільш захищеному від проникнення зовнішнього забруднення;

- перед виходом з будинку вимкнути джерела електро-, водо- і газопостачання, взяти підготовлені речі, одягнути протигаз (респіратор, ватно-марлеву пов’язку), верхній одяг (плащ, пальто, накидку), гумові чоботи;

- з прибуттям на нове місце перебування провести дезактивацію засобів захисту, одягу, взуття та санітарну обробку шкіри на спеціально обладнаному пункті або ж самостійно (зняти верхній одяг, ставши спиною проти вітру, за можливістю, почистити одяг), обробити відкриті ділянки шкіри водою або спеціальним розчином, що буде виданий кожному.

Для оброблення шкіри можна використовувати марлю чи рушники.

Правила безпечної поведінки на забруднених радіонуклідами територіях:

- у зв'язку з тим, що радіоактивний матеріал (пил) осідає на поверхнях, уникайте довгих пересувань забрудненою місцевістю, особливо ґрунтовими шляхами або травою, не ходіть в ліс, не збирайте у лісі ягоди , гриби та квіти, не купайтеся у водоймищах, триматися подалі від стін та дахів будівель;

- використовуйте для харчування консервоване молоко та харчі, що зберігались в закритих приміщеннях та в яких відсутнє радіоактивне забруднення, не споживайте молочні продукти від худоби, яка випасалась на забруднених полях, не вживайте овочі, що були зібрані із забрудненого радіоактивними речовинами ґрунту;
- не пийте воду із відкритих джерел та із водопроводу після сигналу радіаційної небезпеки, накривайте колодязі плівкою або кришкою;
- у приміщеннях, призначених для перебування людей, щодня робіть вологе прибирання, бажано з використанням миючих засобів;
- знімайте взуття при вході в приміщення з вулиці (забруднене взуття залишайте при вході);
- засоби індивідуального захисту органів дихання та шкіри можна не використовувати в приміщеннях, у тиху погоду без вітру та після дощу, а у випадку необхідності пересування відкритою місцевістю без наявних засобів індивідуального захисту - можна використовувати підручні засоби захисту: прикрити рот та ніс змоченою водою марлевою пов’язкою, носовою хусткою, рушником або іншою частиною одягу, вкрити тіло та голову будь-якими предметами одягу, головними уборами, хустинками, накидками, використати гумові чоботи.

Після офіційного оповіщення про загрозу викиду та необхідності проведення йодної профілактики прийняти профілактичну дозу йодиду калію. Таке оповіщення проводиться місцевими органами виконавчої влади всіма доступними засобами масової інформації. У разі радіаційної аварії місцевою

владою будуть оперативно визначені та доведені до населення місця розташування пунктів видачі йодиду калію. Оптимальний ефект йодної профілактики досягається при завчасному прийомі препарату за 6 і менше годин до надходження радіоактивної хмари. Прийом препарату залишається ефективним одночасно з надходженням «хмари» та через 6 годин після. Не рекомендовано прийом препарату через 24 годин після надходження хмари. Йодид калію приймають ОДНОРАЗОВО: - діти до 1 місяця (немовлята й діти, які перебувають на грудному вигодовуванні) – 16 мг; - діти від 1 місяця до 3 років – 32 мг; - діти від 3 до 12 років – 62,5 мг; - підлітки від 13 до 18 років, дорослі до 40 років, вагітні та матері, які годують грудьми – 125 мг.

2.Хімічна небезпека

1. Аварії (катастрофи) на підприємствах, транспорті та продуктопроводах можуть супроводжуватися викидом (виливом) в атмосферу і на прилеглу територію небезпечних хімічних речовин (НХР), таких як хлор, аміак, синильна кислота, фосген, сірчаний ангідрид тощо. Це являє серйозну небезпеку для населення, адже заражене повітря вражає органи дихання, а також очі, шкіру та інші органи.
   Фактори небезпеки викиду (розливу) хімічно небезпечних речовин: забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін.), крім того, внаслідок можливого хімічного вибуху – виникнення сильних руйнувань на значній території.
2. Дії у випадку загрози виникнення хімічної небезпеки:
   - Сирени і переривчасті гудки підприємств – це сигнал "Увага всім". Негайно ввімкніть приймач радіотрансляційної мережі або телевізор. Уважно слухайте інформацію про надзвичайну ситуацію та порядок дій.
   - **При оголошенні небезпечного стану уникайте паніки.**
   - Попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та літнім людям.
   - Виконайте заходи щодо зменшення проникнення отруйних речовин у квартиру (будинок): щільно зачиніть вікна та двері, щілини заклейте.
   - Підготуйте запас питної води: наберіть воду у герметичні ємності, підготуйте найпростіші засоби санітарної обробки (мильний розчин для обробки рук).
   - Дізнайтеся у місцевих органів влади про місце збору мешканців для евакуації та уточніть час її початку. Підготуйтеся: упакуйте у герметичні пакети та складіть у валізу документи, цінності та гроші, предмети першої необхідності, ліки, мінімум білизни та одягу, запас консервованих продуктів на 2-3 доби.
   - Перед виходом з будинку вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть засоби захисту.

3. Дії у випадку раптового виникнення хімічної небезпеки:
   - Уникайте паніки. З одержанням повідомлення (по радіо або іншим засобам оповіщення) про викид (розлив) в атмосферу НХР та про небезпеку хімічного зараження, виконайте передбачені заходи.
   - Надягніть засоби індивідуального захисту органів дихання та найпростіші засоби захисту шкіри.
   - По можливості негайно залиште зону хімічного забруднення.
   - Якщо засобів індивідуального захисту немає і вийти з району аварії неможливо, залишайтесь у приміщенні і негайно та надійно герметизуйте його! Зменшіть можливість проникнення НХР (парів, аерозолів) у приміщення: щільно зачиніть вікна та двері, димоходи, вентиляційні люки, щілини в рамах вікон та дверей заклейте, вимкніть джерела газо-, електропостачання та загасіть вогонь у печах. Чекайте повідомлень від органів влади з питань надзвичайних ситуацій за допомогою засобів зв'язку.
   - Знайте, що уражаюча дія конкретної НХР на людину залежить від її концентрації у повітрі та тривалості, тому, якщо немає можливості покинути небезпечну зону, не панікуйте і продовжуйте вживати заходи безпеки.
   - Швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти, запас питної води та інші необхідні речі у герметичну валізу та підготуйтеся до евакуації.
   - Попередьте сусідів про початок евакуації. Надайте допомогу дітям, інвалідам та літнім людям. Вони підлягають евакуації в першу чергу.
   - Залишаючи приміщення (квартиру, будинок), вимкніть джерела електро-, водо- і газопостачання, візьміть підготовлені речі, одягніть засоби захисту.
   - Виходьте із зони хімічного зараження в бік, перпендикулярний напрямку вітру, та обходьте тунелі, яри, лощини – в низинах може бути висока концентрація НХР.
   - При підозрі на ураження НХР уникайте будь-яких фізичних навантажень, необхідно пити велику кількість рідини (чай, молоко, сік, воду) та звернутися до медичного закладу.
   - Вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг, ретельно вимийте очі, ніс та рот, по можливості прийміть душ.
   - З прибуттям на нове місця перебування, дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.
4. **Хлор**

   Ознаки отруєння хлором:

під час вдихання парів хлору виникає ураження легень, яке супроводжується набряком киснево-поглинальних альвеол, які під час кашлю можуть розірватися з виділенням мокроти з кров'ю, внаслідок чого людина гине від нестачі кисню.

5. **Перша допомога при отруєнні хлором:**
   одягніть протигаз і виведіть ураженого на свіже повітря. Робити штучне дихання не можна, необхідно у важких випадках
   застосувати кисневу інгаляцію. Слід забезпечити повний спокій. Для зменшення подразнення − вдихання парів нашатирного спирту, промивання очей, рота, носа 2%-м розчином харчової соди.
6. **Дії в осередку зараження:**
   - Заплющити очі та затамувати дихання.
   - Закутатися у верхній одяг і дихати крізь нього (можна змочити водою).
   - Не бігти.
   - Спробувати визначити напрямок вітру.
   - Виходити з зони зараження в бік, який перпендикулярний вітру.
   - За неможливості вийти, спробувати залізти на високий предмет (стовп, драбину тощо), оскільки хлор стелиться знизу над землею.
7. При виявленні будь-якого виду зараження − негайно дзвоніть за телефоном 101.
   При отруєнні хлором – винести потерпілого із зони зараження.
   При зупинці дихання – зробити штучне дихання. Шкіру, рот, ніс промити 2%-м розчином питної соди або водою.
8. **Аміак**

   У випадку розливу рідкого аміаку і його концентрованих розчинів не можна доторкатися до розлитої рідини.
   Ознаки отруєння аміаком:
   - нежить, кашель, важке дихання, задуха;
   - підвищене серцебиття, порушена частота пульсу;
   - при контакті з рідким аміаком виникає обмороження, можливий опік з пухирями, виразки.
9. **Перша допомога при отруєнні аміаком:**
   - одягніть протигаз і виведіть ураженого на свіже повітря;
   - дайте подихати зволоженим повітрям (теплими водяними парами 10%-ного розчину ментолу в хлороформі);
   - дайте йому теплого молока з «Боржомі» або харчовою содою;
   - при задусі необхідний кисень;
   - при спазмі голосових щілин забезпечте тепло на ділянку шиї, теплі ванночки, інгаляцію;
   - при зупинці дихання проведіть серцево-легеневу реанімацію;

- при потраплянні в очі − промийте водою або 0,5-1%-ним розчином квасців, вазеліновою або оливковою олією;
- при уражені шкіри − обмийте чистою водою, зробіть примочки з 5%-ного розчину оцтової, лимонної або соляної кислоти.

10. **Надання першої допомоги при ураженні НХР.**

В першу чергу негайно захистіть органи дихання від подальшої дії НХР. Надягніть на потерпілого протигаз або ватно-марлеву пов'язку, попередньо змочивши її водою або 2% розчином питної соди у випадку отруєння хлором, а у разі отруєння аміаком – водою або 5%-м розчином лимонної кислоти. Винести потерпілого із зони зараження та забезпечити йому спокій і тепло.

Запам'ятайте! Перша медична допомога ураженим НХР в осередку хімічного ураження полягає у захисті органів дихання, видаленні та знезараженні стійких НХР на шкірі, слизових оболонках очей, на одязі та негайній евакуації за межі зараженої зони.

При отруєнні аміаком винести потерпілого із зони зараження, шкіру, рот, ніс промити водою. В очі закапати по дві-три краплі 30%-го альбуциду, в ніс – оливкове масло.

При необхідності відправити потерпілого до медичного закладу.

4. **Пожежна небезпека**

Правильно використовуйте засоби гасіння пожеж:

переносні вогнегасники (порошкові, вуглекислотні, водопінні) використовують згідно з інструкцією, наведеною у вигляді малюнків і тексту на корпусі вогнегасників;
для приведення в дію пожежних кранів, що знаходяться в будинку (споруді), необхідно відкрити дверцята шафи і розкласти в напрямку осередку пожежі рукав, з’єднаний з краном і стволом. Відкрити вентиль поворотом маховика проти ходу годинникової стрілки і спрямувати струмінь води із ствола на осередок горіння.

Якщо пожежа застала вас у приміщенні:
зорієнтуйтеся щодо наявної небезпеки й напрямку її знаходження;
якщо ви прокинулись від шуму пожежі й запаху диму, не сідайте в ліжку, а скотіться з нього на підлогу;
повзіть по підлозі під хмарою диму до дверей приміщення, але не відчиняйте їх відразу, щоб уникнути посилення пожежі від великого притоку повітря ззовні;
обережно доторкніться до дверей тильною стороною долоні: якщо двері гарячі - не відчиняйте їх, дим та полум’я не дозволять вийти, якщо двері не гарячі, то обережно відчиніть їх та хутко виходьте;
щільно зачиніть двері, а всі щілини і отвори заткніть будь-якою тканиною, щоб уникнути подальшого проникнення диму, та повертайтесь поповзом у глибину приміщення, вживаючи заходів щодо порятунку;

присядьте, глибоко вдихніть повітря, прочиніть вікно або розбийте віконне скло твердим предметом та приверніть увагу людей, які можуть викликати пожежну команду;
якщо ви вийшли через двері, зачиніть їх і поповзом пересувайтесь до виходу із приміщення;
обов'язково зачиніть за собою всі двері;
під час пожежі заборонено користуватися ліфтами;
виходити із зони пожежі необхідно в навітряну сторону – туди, звідки дме вітер;
якщо ви знаходитесь у висотному будинку, не біжіть вниз крізь вогонь, а скористуйтеся можливістю врятуватися на даху будівлі;
при задимленості сходових кліток варто щільно зачинити двері, що виходять на них, а при сильній задимленості перейти на балкон, захопивши із собою вологу ковдру, щоб укритися від вогню у разі його проникнення через отвори;
коли немає іншого виходу, евакуацію потрібно продовжувати по сходових клітках або через іншу квартиру, якщо там немає вогню, використавши міцно зв'язані простирадла, мотузки або пожежні рукави. Спускатися треба по одному, підстраховуючи один одного;
якщо на вас насувається вогневий вал, не вагаючись падайте, закривши голову мокрою тканиною, затримайте дихання;
якщо вас відрізало вогнем, димом від основних шляхів евакуації, необхідно затулити ганчірками всі шпарини по периметру дверей та під ними, щоб перешкодити доступу вогню та диму.

Дії під час рятування постраждалих від пожежі з будинків:

перед тим як увійти у приміщення, що горить, накрийтесь мокрою ковдрою, будь-яким одягом чи щільною тканиною;
відчиняйте двері з особливою обережністю: відчиняйте повільно, прикриваючи себе дверним полотном, щоб забезпечити захист від перепаду температури та впливу полум'я;
у сильно задимленому приміщенні рухайтесь поповзом або пригинаючись;
для зниження негативного впливу небезпечних факторів пожежі (диму, пилу, підвищеної температури) необхідно дихати через сильно зволожену тканину;
у першу чергу рятуйте дітей, інвалідів та літніх людей. Пам'ятайте, що маленькі діти від страху часто ховаються під ліжко, в шафу та затискаються у куток;
побачивши людину, на якій горить одяг, зваліть її на землю та швидко накиньте пальто, плащ або будь-яку ковдру чи покривало (бажано зволожене) і щільно притисніть до тіла, за необхідності, викличте медичну допомогу;
якщо загорівся ваш одяг, падайте на землю і перевертайтесь, щоб збити полум'я, в жодному разі не біжіть – це сприяє роздуванню вогню.

Якщо ви опинилися в осередку пожежі на відкритій місцевості:

не панікуйте та не тікайте від полум'я, що швидко наближається, у протилежний від вогню бік, а долайте крайку вогню проти вітру, закривши голову і обличчя одягом;
з небезпечної зони, до якої наближається полум'я, виходьте швидко, перпендикулярно напрямку розповсюдження вогню;
якщо втекти від пожежі неможливо, то вийдіть на відкриту місцевість або

галявину, ввійдіть у водойму чи накрийтесь мокрим одягом і дихайте повітрям, що знаходиться низько над поверхнею землі – повітря тут менш задимлене, рот і ніс при цьому прикривайте одягом чи шматком будь-якої тканини;
гасити полум'я невеликих низових пожеж можна, забиваючи полум'я гілками листяних порід дерев, заливаючи водою, закидаючи вологим ґрунтом та затоптуючи ногами;
під час гасіння пожежі не відходьте далеко від доріг та просік, не втрачайте з виду інших учасників гасіння пожежі, підтримуйте з ними зв'язок за допомогою голосу;
будьте обережні в місцях горіння високих дерев, вони можуть завалитися та травмувати вас;
особливо будьте обережні у місцях торф'яних пожеж, враховуйте, що там можуть створюватися глибокі прогари, тому пересувайтеся, за можливістю, перевіряючи палицею глибину шару, що вигорів;
після виходу з осередку пожежі повідомте місцеву адміністрацію та пожежну службу про місце, розміри та характер пожежі.

Додаток 5 до
Плану реагування
на надзвичайні ситуації

Надзвичайні ситуації природничого характеру (порядок дій та правила поведінки)

1. Урагани (смерчі, буревії, зливи)

Це стихійні лиха, які виникають в будь – яку пору року. Ураганні вітри, які поширюються із швидкістю 30 м/с і більше, можуть нанести місту, селу великі збитки. Можливі травмування, а також окремі випадки загибелі людей, руйнування інженерних споруд та системи життєзабезпечення. В наслідок цієї НС на об'єкті може припинитися подача питної води, замерзають трубопроводи теплопостачання. В результаті аварії в системі електромереж можуть виникнути пожежі.

1. Урагани (смерчі, буревії, зливи)

Дії під час стихійного лиха:

зберігати спокій, уникати паніки, надати допомогу інвалідам, людям похилого віку;
загасити вогонь у грубах, відключити системи електро- та газопостачання;
перейти у безпечне місце, сховатись у внутрішніх приміщеннях, увімкнути приймач, щоб отримувати інформацію;
не користуватись ліфтами, електромережу можуть раптово вимкнути;
якщо лихо застало вас на вулиці, обминати хиткі будівлі та будинки з хитким дахом, за можливістю заховатися в підвал найближчого будинку;
якщо ви на відкритій місцевості, притисніться до землі на дні будь-якого заглиблення (яру, канави, кювету), захищаючи голову одягом чи гілками дерев;
уникайте різноманітних споруд підвищеного ризику: мостів, естакад, трубопроводів, ліній електропередач, водойм, потенційно небезпечних промислових об’єктів та дерев;
якщо ви їдете автомобілем, зупиніться. Не перебувайте у ньому, а виходьте і швидко ховайтеся у міцній будівлі або на дні будь-якого заглиблення.

Дії після стихійного лиха:

зберігайте спокій, заспокойте дітей та тих, хто отримав психологічну травму, оцініть ситуацію, надайте домедичну допомогу в разі необхідності;
переконайтесь, що ваше житло не отримало ушкоджень, перевірте зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання, обов'язково кип'ятіть питну воду;
не користуйтеся відкритим вогнем, освітлювальними і нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикайте їх до того часу, доки не будете впевнені, що немає витоку газу. Перевірте, чи не існує загрози пожежі. За необхідності, сповістіть пожежну охорону;
не користуйтеся телефоном, окрім як для повідомлення про серйозну небезпеку;

не користуйтеся ліфтами, електромережу можуть вимкнути;
не виходьте відразу на вулицю - після того, як вітер стих, через кілька хвилин шквал може повторитися;
будьте дуже обережні, виходячи з будинку. Остерігайтесь частин конструкцій та предметів, які нависають на будівлях, обірваних дротів ліній електромереж, розбитого скла та інших джерел небезпеки;
тримайтеся подалі від будинків, стовпів електромереж, високих парканів тощо. Не поспішайте з оглядом міста, не відвідуйте зони руйнувань, якщо там не потрібна ваша допомога;
дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, що відповідають за надання допомоги постраждалому населенню.

2. Сильні снігопади, заметілі, ожеледиця

Посилення вітру, снігова хуртовина може спричинити:

руйнування опор, дерев, рекламних щитів та інших конструкцій;
пошкодження у системі електромереж та лініях телефонного та телеграфного зв’язку;

припинення водо- та теплопостачання;
замети на автошляхах з частковим або повним припиненням руху автомобільного та залізничного транспорту.

Почувши попередження, дотримуйтеся певних рекомендацій:

обмежте пересування, особливо в сільській місцевості;
при можливості відмовтеся від виїздів на власному автомобілі, а при необхідності користуйтеся громадським транспортом;
виходьте з будинку (квартири) тільки якщо це вкрай необхідно, використовуючи при цьому відповідні взуття та одяг;
не наближайтеся впритул до будинків і споруд, а також до рекламних щитів та інших небезпечних конструкцій;
переходьте вулицю тільки у місцях пішохідних переходів і будьте при цьому дуже уважними, враховуючи, що в складних погодних умовах значно збільшується ймовірність дорожньо-транспортних пригод;
слід, також, бути обережними поблизу дорожньої техніки, яка здійснює снігоочисні роботи (найкраще цю ділянку вулиці перейти в іншому місці);
вдома, використовуючи аварійні засоби освітлення, опалення та приготування їжі, дотримуйтесь відповідних правил безпеки.

Ожеледиця – прихована небезпека

Ожеледиця – це тонкий шар льоду на поверхні землі, що утворюється після відлиги або дощу в результаті похолодання, а також внаслідок замерзання мокрого снігу.

Як підготуватися до ожеледиці?

Підготуйте взуття: прикріпіть на каблуки металеві набійки або поролон, а на суху підошву наклейте лейкопластир або ізоляційну стрічку, можете натерти підошви піском (наждачним папером).

Ходіть не поспішаючи, ноги злегка розслабте в колінах і ступайте на всю підошву. Пам’ятайте – поспіх збільшує небезпеку!

При порушенні рівноваги – швидко присядьте, це найбільш реальний шанс утриматися на ногах. В момент падіння, сконцентруйтеся, напружте м’язи, а доторкнувшись до землі, обов’язково перекотіться – так ви уникнете різкого удару і значних травм.

Не тримайте руки в кишенях – це збільшує вірогідність падіння та отримання важких травм.

Обходьте металеві кришки люків. Як правило, вони покриті льодом. Крім того, вони можуть бути погано закріплені.

Не варто рухатися поблизу краю проїжджої частини дороги. Це небезпечно завжди, а на слизьких дорогах особливо.

Не перебігайте проїжджу частину дороги під час снігопаду та в ожеледь, оскільки гальмівний шлях автомобіля значно збільшується і вірогідність стати винуватцем ДТП значно вище.

3.ЗЕМЛЕТРУСИ

Землетруси – грізне стихійне лихо природного характеру. Підземні поштовхи у земній корі чи верхній частині мантії, що викликають коливання земної поверхні, спричиняють деформацію земної кори та деформування чи

руйнування інженерних споруд, будівельних конструкцій будинків, пошкодження опор та ліній передач, порушення системи управління.

Дії під час землетрусу:

зберігати спокій, уникати паніки;

діяти негайно, як тільки з'явиться відчуття коливання ґрунту або будівлі, головна небезпека, яка загрожує - предмети і уламки, що падають;

у разі знаходження на першому - другому поверхах, швидко залишити будинок та відійти від нього на відкрите місце;

негайно залишити кутові кімнати, у разі знаходження вище другого поверху;

негайно перейти у більш безпечне місце, у разі знаходження в приміщенні;

стати в отворі внутрішніх дверей або у кутку кімнати, подалі від вікон і важких предметів;

не кидатись до сходів або до ліфта, у разі знаходження у висотній будівлі вище п'ятого поверху. Вихід зі споруди буде найбільш заповнений людьми, а ліфти вийдуть з ладу;

вибігати з будинку швидко, але обережно. Остерігатись уламків, електричних дротів та інших джерел небезпеки;

віддалитись від високих споруд, шляхопроводів, мостів та ліній електропередач;

у випадку пересування автомобілем, зупинитись, відчинити двері та залишитись у автомобілі до припинення коливань;

перевірити чи немає поблизу постраждалих, сповістити про них рятувальників та, за можливістю, надати допомогу.

Дії після землетрусу:

зберігати спокій, заспокоїти дітей та тих, хто отримав психологічну травму внаслідок землетрусу, оцінити ситуацію;

допомогти, за можливістю, постраждалим, викликати медичну допомогу тим, хто її потребує;

переконатись, що житло не отримало ушкоджень. Бути дуже обережним, може статися раптове обвалення, а також загрожувати небезпека від витоку газу, ліній електромереж, розбитого скла;

перевірити зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання;

обов'язково кип'ятити питну воду, вона може бути забруднена;

перевірити чи немає загрози пожежі;

не користуватись відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикати їх до того часу, доки не буде впевненості, що немає витоку газу;

не користуватись довго телефоном, окрім як для повідомлення про серйозну небезпеку;

не поспішати з оглядом міста, не відвідувати зони руйнувань, якщо там не потрібна допомога;

уникати морського узбережжя, де може виникнути небезпека від морських хвиль, спричинених сейсмічними поштовхами;

бути готовими до повторних поштовхів;

дізнатись у місцевих органах державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, що відповідають за надання допомоги постраждалому населенню.

Правила поведінки під час землетрусу

Вдома:

не піддаватися паніці й зберігати спокій, підбадьорювати присутніх;
укритися під міцними столами, поблизу головних стін чи колон, тому що головна небезпека виходить від падіння внутрішніх стін, стель, люстр;
триматися подалі від вікон, електроприладів, посуду на вогні, що треба відразу загасити;
відразу ж загасити будь-яке джерело пожежі;
розбудити й одягти дітей, допомогти відвести в безпечне місце їх та людей похилого віку;
використовувати телефон у виняткових випадках, щоб покликати на допомогу, передати повідомлення органам правопорядку, пожежним, цивільного захисту;
постійно слухати інформацію по радіо;
відкрити двері для забезпечення виходу в разі потреби;
не виходити на балкони;
не користуватися ліфтом;
не користуватися сірниками, бо може існувати небезпека витоку газу;
ледь закінчиться перша серія поштовхів, залишити будинок, але перш ніж зробити це (якщо він ще цілий), закрити водопровідні крани, відключити газ і електроенергію;
винести предмети першої необхідності й цінності;
виходити з житла спиною до стіни, особливо, якщо доведеться спускатися сходами;
закрити двері будинку;
зібравши всіх членів родини, а також тих, хто живе поблизу, відправитися в найближчий центр збору людей, бажано пішки, а не на транспортному засобі;
уникати вузьких і захаращених вулиць.

По дорозі до безпечних місць:

направлятися до місцевості, вільної від будинків, електромереж та інших об’єктів;

уважно стежити за стінами, що можуть упасти, триматися подалі від веж, дзвіниць, водоймищ;
залишити небезпечну зону, а, за неможливості, знайти укриття під портиком входу в під’їзд;
стежити за небезпечними предметами, що можуть виявитися на землі (дроту під напругою, скла, зламаної дошки тощо);
не підходити близько до місця пожежі;
не ховатися поблизу гребель, річкових долин, на морських пляжах і берегах озер;
забезпечити себе питною водою;
слідувати інструкціям місцевої влади;
брати участь у негайній допомозі іншим.

У машині:
не дозволяти людям піддаватися паніці;
не зупинятися під мостами, шляхопроводами, лініями електропередач;
при паркуванні машини не загороджувати дорогу іншим транспортним засобам;
їхати і зупиняти автомобіль подалі від балконів, карнизів і дерев;
за можливістю, не користуватися автомобілем, а пересуватися пішки.

У громадському місці:

головну небезпеку представляє юрба, що піддалась паніці (у цьому разі намагатися вибрати безпечний вихід, ще не помічений юрбою);
намагатися не падати, інакше є ризик бути розтоптаним, не маючи ні найменшої можливості піднятися;
схрестити руки на животі, щоб не зламати грудну клітку;
намагатися не опинитися між юрбою і перешкодою.

У школі та інших навчальних закладах:
дотримуватись заздалегідь розробленого відповідними органами ситуаційного плану;
тримати ситуацію під контролем, щоб допомогти іншим (впевненість і володіння обстановкою дорослого дозволяють дітям дотримуватись його вказівок, не піддаючись паніці);
тренування, заздалегідь проведені з дітьми, дають змогу діяти більш правильно і спокійно;
дітям необхідно знати, де знайти притулок - якщо вчитель ховається під кафедрою, учні мають використовувати для цих цілей свої парти (кожен крок дорослого повинен повторюватися всіма дітьми);

кожного учня необхідно вчити бути відповідальним за свої речі (у такий спосіб його увага відволікається від головної проблеми і це дає змогу легше вгамувати страх під час евакуації);

у вчителя має бути повний список присутніх учнів, і при виході він повинен його звірити з наявністю дітей;

подбати про передачу дітей батькам чи у спеціально призначені центри їх збору.

У потязі або у метро:

бути готовими до того, що як тільки відбудеться поштовх, можливо, буде відключена електроенергія (вагон зануриться в темряву, але, незважаючи на це, не слід піддаватися паніці);
підземні станції у разі землетрусу є безпечним місцем (металоконструкції дають змогу їм добре протистояти поштовхам).

Після повернення додому:
слід оглянути будинок на предмет серйозних ушкоджень;
не користуватися сірниками, електровимикачем (може існувати небезпека витоків газу);
не користуватися телефоном, щоб не перевантажувати лінію.

У разі перебування під уламками:

дихати глибоко, не дозволяти страху перемогти себе й занепасти духом (необхідно спробувати вижити за будь-яку ціну);
оцінити ситуацію і визначити, що є в ній позитивного;
пам’ятати, що людина здатна витримати спрагу й, особливо, голод протягом достатньої кількості днів, якщо не буде даремно витрачати енергію;
мати впевненість, що допомога прийде обов’язково;
шукати у кишенях або поблизу предмети, що могли б допомогти подавати світлові чи звукові сигнали (наприклад, будь-яким предметом наносити удари по трубах чи стінах, в результаті чого, завдяки звуку, що утвориться, привернути увагу);
пристосуватися до обстановки і намагатись знайти можливий вихід;
у разі нестачі повітря, не запалювати свічок, що випалюють кисень;
у випадку, коли єдиним шляхом виходу є вузький лаз, необхідно просуватися крізь нього. Для цього потрібно, розслабивши м’язи, поступово просуватися, притиснувши лікті до боків, і рухаючись ногами вперед.